

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

מבוא לפרק ראשון בקידושין

א. פתיחה

מערכת מושגי יצירת האישות של חז"ל כוללת במסגרתה שני שלבים – קידושין ונישואין. חטיבת הלימוד שלנו מתמקדת בהיבט מצומצם של עולם האישות – דרכי יצירת הקידושין. עם זאת, דרכים אלו מכילים במסגרתם תובנות ומשמעויות באשר לקשר הזוגי. מדובר בחטיבה למדנית מאד עשירה מכוח המפגש בין דרכי יצירת הקידושין ובין עולם מושגים הלכתי רחב ועשיר.

אני מאחל לכולנו זמן חורף פורה ומשמעותי, נתפלל יחד – האר עיננו בתורתך ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך.

ב. הפרשיות בתורה – מלות מקדימות

המקרא רצוף פסוקים המתייחסים להיבטים שונים של אישות, אולם אין פרשה מסוימת המתארת באופן ישיר את דרכי יצירת מערכת האישות. אילו מוזכרים במסגרת הפרשיות השונות. במהלך הלימוד תנו את הדעת למספר שאלות:

1. לשונות הכתובים – מהם המילים השונות המתארות את מרקם הקשר בין איש ואשה – ידע, אהבה, צחק, לקח, נתן, בא, בעל, שכב, ארש.
2. הפועל המרכזי המתאר יצירת אישות היא - לקח. מהי הקיחה המקראית? מי לוקח וכיצד?
3. בצד לקח, יש גם שימוש בפועל נתן. מה מאפיין מקרים אלו? מהו היחס בין לקיחת אשה ובין נתינת אשה?
4. האם בפשוטו של מקרא משתקפים שלבי אירוסין ונישואין?
5. מהר ודמי קידושין – מהו המהר? מה פשר תשלומי קידושין שניתנו מהחתן לאבי הכלה?
6. מהו היחס בין התיאורים בספר בראשית ובין התיאורים בפרשיות ההלכתיות בתורה?
7. האם יש במקרא מסגרות נוספות המסדירות יחסי איש ואשה חוץ ממסגרת של אישות – ייעוד, שפחה חרופה, אשת יפת תואר, פילגש.
8. מהות יחסי איש ואשה במקראות – ברית, בעלות, שויון, אהבה.

ג. הפסוקים

1. בראשית:

(א) תיאורי בריאת איש ואשה בפרקי הבריאה – א', כו-ל; ב', ז-כה.

(ב) ד', א, יז, יט (מה בין למך לאבותיו? מה פשר הנתון שהם יודעים את האשה שלהם ואילו הוא לוקח?)

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

- ג) וי, א-ד (בני האלהים לוקחים את בנות האדם)
ד) י"א, כט (אברם ונחור לוקחים נשים)
ה) י"ב, טו-כ (שרי נלקחת לבית פרעה)
ו) ט"ז, א-ו (הגר ניתנת לאברם)
ז) י"ט, ד-ט (בני סדום מבקשים לדעת את אורחי לוט)
ח) י"ט, ל-לו (בנות לוט שוכבות עם לוט)
ט) כ', ב-יג (שרי נלקחת לבית אבימלך)
י) כ"א, כא (הגר לוקחת אשה לישמעאל)
יא) כ"ד, ג, לז-לח, נ-סז. (לקיחת רבקה על ידי העבד לאשה ליצחק)
יב) כ"ה, כ (יצחק לקח את רבקה)
יג) כ"ו, ח (יצחק מצחק את רבקה אשתו).
יד) כ"ט, טו-כט (ל', יד-טז). (נתינת נשים ליעקב)
טו) ל"ד, א-לא (מעשה שכס ודינה).
טז) ל"ח, ב, יב-יח, כא, כו (ל"ט, ז-יז). (יהודה ותמר, יוסף ואשת פוטיפר)
יז) מ"א, מה (נתינת אסנת ליוסף על ידי פרעה).

2. שמות:

- א) ב', א (לקיחת בת לוי).
ב) וי, כ-כה (לקיחת נשים על ידי בני לוי)
ג) כ"א, ז-יא (אמה עבריה, ייעוד).
ד) כ"ב, טו-טז (מפותה).

3. ויקרא:

- א) פרשיות עריות, פרקים י"ח, כ'.
ב) י"ט, כ-כב (שפחה חרופה).

4. במדבר ה', יא-יג

5. דברים:

- א) כ', ז (חזרה מעורכי מלחמה).
ב) כ"א, י-יד (אשת יפת תואר).
ג) כ"ב, יג—כט (מוציא שם רע ואונס).
ד) כ"ד, א-ה (גירושין).

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

- ה) כ"ח, ל (תוכחה – אשה תארש...).
6. יהושע ט"ו, טו-יט (עכסה לעתניאל).
7. שופטים:
- א) א', יא-טו (עכסה לעתניאל).
- ב) י"ד, א-ד (לקיחת בת פלשתים על ידי שמשון).
8. שמואל א', י"ח, יז-כט (דוד ומיכל); כ"ה, לח-מג (דוד ואביגיל).
9. שמואל ב', ג', יד (מיכל ופליטיאל).
10. הושע ב', יח-כב (וארשתך לי).
11. רות ד', ז-יג (גאולת רות על ידי בועז).

ד. אישות לבני נח

1. רמב"ם הלכות אישות פרק א' הלכות א-ג.
2. רמב"ם הלכות מלכים פרק ט' הלכות ז-ח.
3. האם תיאורו של הרמב"ם את מעמד אישות טרום מתן תורה תואם את התרשמותכם מלימוד פסוקי ספר בראשית?
4. קידושין כא: תד"ה אשת אפילו אשת איש.
5. להרחבה – חידושי הר"ן לסנהדרין נח: "אבל ה"ר דוד... שבכתב".
6. להרחבה - הרמב"ם הסתמך על ירושלמי קידושין פ"א ה"א, נ"ח ע"ב. אני מקווה שנעסוק בה בעתיד. היא מצורפת לתועלת מי שמבקש לעיין בה כבר עכשיו.
7. סכמו לעצמכם – מה טיב אישות לבני נח, מה נתחדש באישות של ישראל?

ה. קידושין כמצווה

1. ראינו לעיל את עמדת הרמב"ם שקידושין הן מצווה. עיינו גם בספר המצוות לרמב"ם מ"ע רי"ג, במניין המצוות מ"ע רי"ג ובכותרת להלכות אישות. מה המשמעות של מניית קידושין כמצווה? (לשם השוואה חשבו על המשמעות של מניית גירושין כמצווה). ראו גם את ל"ת שנה.
2. ברכת אברהם סימן מד.
3. להרחבה - עיינו במניין המצוות של הבה"ג ובמניין המצוות של רס"ג בסידורו בפיוט את ד' א' תירא (עמ' קנט שורה 25). היכן מנו הגאונים את מצות קידושין?
4. ברכת האירוסין:
- א) רמב"ם הלכות אישות פ"ג הכ"ג ובהשגת הראב"ד שם

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

- (ב) רא"ש לכתובות פ"א סימן י"ב, "יש מקשין... שאחר ברכת הקידושין".
- (ג) מהם העמדות השונות של הראשונים בדבר מצות קידושין, כפי שמתקף במחלוקתם על ברכת האירוסין?
5. להרחבה:
- (א) להצעה דומה להצעת הרא"ש ביחס לברכת השחיטה, ראו ט"ז יורה דעה סימן א' ס"ק יז.
- (ב) רמב"ם הלכות עירובין פ"ו הי"ד, ובהשגת הראב"ד. מה יסוד המחלוקת? על מה ניתן לברך ברכת המצוה?

ו. המשמעות הרעיונית

1. סכמו לעצמכם את המשמעות הרעיונית של קידושין לאור כל הנ"ל.
2. מורה הנבוכים, ח"ג, פרק מט (הבאתי את הפרק כולו, אני מציע להתמקד עכשיו בהתחלה).
3. דיון אצל הגרי"ד סולובייצ'יק, אדם וביתו, הפרקים על נישואין ועל גאולת יחסי האישות.

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

רמב"ם הלכות אישות פרק א

הלכה א

קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו ובוועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה, כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה שנאמר +דברים כ"ב+ כי יקח איש אשה ובא אליה.

5

הלכה ב

וליקוחין אלו מצות עשה של תורה הם, ובאחד משלשה דברים האשה נקנית, בכסף או בשטר או בביאה, בביאה ובשטר מן התורה ובכסף מדברי סופרים, וליקוחין אלו הן הנקראין קידושין או אירוסין בכל מקום, ואשה שנקנית באחד משלשה דברים אלו היא הנקראת מקודשת או מאורסת.

+השגת הראש"ד/7/ צליאה וצטטר מן התורה וצכסף מדברי סופרים. א"ל זה צבזש ופרוש משבזש הטעהו. +

10

הלכה ג

וכיון שנקנית האשה ונעשית מקודשת אע"פ שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה הרי היא אשת איש והבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת בית דין ואם רצה לגרש צריכה גט.

רמב"ם הלכות מלכים פרק ט

הלכה ז

אין בן נח חייב על אשת חברו עד שיבא עליה כדרכה אחר שנבעלה לבעלה, אבל מאורסה או שנכנסה לחופה ועדיין לא נבעלה אין חייבין עליה, שנאמר והיא בעולת בעל, במה דברים אמורים בבן נח שבא על בת נח, אבל גוי שבא על הישראלית בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב, ואם היתה נערה מאורסה נסקל עליה כדיני ישראל, בא עליה אחר שנכנסה לחופה ולא נבעלה הרי זה בחנק כדיני ישראל, אבל אם בא על אשת ישראל אחר שנבעלה הרי זה כמי שבא על אשת גוי חברו ויהרג בסיף.

20

הלכה ח

בן נח שייחד שפחה לעבדו הרי זה נהרג עליה משום אשת חברו, ואינו חייב עליה עד שיפשוט הדבר ויאמרו לה העם זו רבית עבד פלוני, ומאימתי תחזור להתירה משיפרישנה מעבדו ויפרע ראשה בשוק, ומאימתי תהיה אשת חברו כגרושה שלנו? משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה, או משתצא היא מתחת רשותו ותלך לה, שאין לה גירושין בכתב, ואין הדבר תלוי בו לבד, אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין.

25

ירושלמי קידושין פרק א' הלכה א', סוגיא 2, נח ע"ב-ע"ג (מהדורת ר' מנחם כ"ץ)

קידושין, גירושין ואיסורי עריות בגוים

[א]

עד כדון ביש', בגוים?

30

ר' אבהו בשם ר' אלעזר: כת' "הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) - על הבעולות הן חייבין, ואינן חייבין על הארוסות.

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

- מילתיה דר' אלעזר אמרה והוא שנתכוון לקנותה.
מילתיה דשמואל אמרה אפי' לא נתכוון לקנותה.
דמר ר' יונה בשם שמואל: זונה עומדת {בחלון} <בקלון>, 35
באו עליה שנים, הראשון אינו נהרג והשיני נהרג על ידיו;
וכי נתכוון הראשון לקנותה!
[ב]
- "איש" (ויקרא יח, ו) - מה ת"ל "איש איש"?
אלא להביא את הגוים שבאו על העריות האומות שידונו כדיני האומות,
ואם באו על עריות ונח ע"ג ישי שידונו אותם כדיני ישי'.
אמי' ר' לעזר: מכולם אין לך אלא ארוסת ישי בלבד;
שאם בא על ארוסת ישי חייב, על ארוסת גוים פטור.
אם בא על ארוסת ישי חייב {ין} -
במה הוא מתחייב, בדיניהן, בדיני ישי'? 40
- אין תימר [בדיני ישראל] - בשני עדים ובעשרים ושלושה דיינים, {זו} בהתרייה ובסקילה.
ואין תימר בדיניהן - בעד אחד ובדין אחד ושלא בהתרייה (ובסוף) [ובסיף].
ר' יודה בר פזי מוסף <...> [בהונקו].
מפני עצמו,
מה טעם יכי דם באדם' (ראה בראשית ט, ו). 50
אין תימר בדיני ישי', [ונתגייר חייב].
אין תימר בדיניהם, נתגייר פטור.
דאמי' ר' חנינה: בן נח שקילל את השם, נתגייר פטור, מפני שנשתנה דינו.
[ג]
- ר' לעזר בשם ר' חנינה: מניין שבני נח {מהרהרין} מוזהרין על עריות כיש'. 55
ת"ל "ודבק באשתו" (בראשית ב, כד) - ולא באשת חבירו.
"ודבק באשתו" - ולא בזכור ולא בבהמה.
ר' שמואל, ר' אבהו, ר' לעזר בשם ר' חנינה: בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה נהרג.
מה טעם. "ודבק באשתו והיו לבשר אחד" - ממקום ששניהן עושין בשר אחד.
60
- ר' יוסי בעא: הערייה בזכור מהו, הערייה בבהמה מה היא.
וכל העריות לא מן הנידה למדו; זכור מינה, בהמה מינה.
עד כדון ביש', בגוים.
אמי' ר' מנא: לא מינה, "ודבק באשתו" - ולא באשת חבירו, כל שהוא;
ודכות' 'לא בזכור ולא בבהמה' - אפי' כל שהוא. 65
[הרי] למדנו גוים אין להן קידושין, מהו שיהא להם גירושין.
[ד]

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

- ר' יודה בן פזי ור' חנין בשם ר' חונה רובה דציפורין :
או שאין להן גירושין או ששניהן מגרשין זה את זה.
ר' יוחנן (אמ' דיופרין) {דצפרין} >אמ' ריפודין<.
- 70 ר' אחא ר' חנינא בשם ר' שמואל בר נחמן : "כי שנא שלח {וגוי' עד את} >אמ' < יי אלהי יש"י" (מלאכי ב, טז).
בישי' נתתי גירושין, לא נתתי גירושין באומות העולם.
ר' חנניה בשם ר' פינחס : כל הפרשה כתי' "יי צבאות" וכאן כתי' "אלהי יש"י" (שם).
ללמדך שלא ייחד הקב"ה שמו בגירושין אלא בישי' בלבד.
- 75 מילתיה דר' חייה רב[ה] אמרה גויים אין להן גירושין,
דתני ר' חייה כן : גוי שגירש את אשתו והלכה ונישאת לאחר וגירשה ואחר כך נתגירו שניהן
א>י<ני קורא עליה "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה" (דברים כד, ט) ותני כן : מעשה בא לפני ר' והכשיר.
- 80 חידושי הר"ן סנהדרין נח : ד"ה מדקרו
אבל ה"ר דוד ז"ל כתב בחדושי שקרוב הוא שנאמר שב"נ אין לו היתר לעולם בגירושין כמו שאמר :
אמר א' ישראל – לא ייחד הב"ה שמו על הגירושין אלא על ישראל אבל בשפחה זו שלא נעשית אשת
איש בביאה כשאר ב"נ אלא בכח הייחוד שייחדה לו, בזו אמרו שהותרה בפריע תראשה בשוק שהייחוד
שאסרה מתירה הפריעות. וזו אינה ראייה בעיני דאפשר לומר שמאי דאמרינן שלא ייחד הב"ה שמו על
הגירושין היינו דוקא בגירושין שבכתב.
- 85 ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ריג
והמצוה הר"י"ג היא שצונו לבעול בקדושין ולתת דבר ביד האשה או בשטר או בביאה. וזו היא מצות
קדושין. והרמז עליו אמרו (תצא כד) כי יקח איש אשה ובעלה וגוי', הורה שהוא יקנה בבעילה (קדושין ד
ב). ואמר (שם) ויצאה והיתה וכמו שהציאה בשטר כן ההויה בשטר (שם ה א). וכן למדנו (שם ג ב)
שהיא נקנית בכסף מאמרו באמה עבריה (ר"פ משפטי') אין כסף, אמרו אין כסף לאדון זה אבל יש כסף
לאדון אחר ומנו אב. אבל קדושין דאורייתא אמנם הם מבוארים בביאה כמו שהתבאר במקומות
מכתובות (ג א) וקדושין ונדה (מתני' מד ב). וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשלמות במסכת המחוברת
לזה רוצה לומר מסכת קדושין. ובבאור אמרו (קדושין ט א) קדושי ביאה שהם דאורייתא. הנה כבר
התבאר שמצות קדושין דאורייתא :
- 95 מנין המצוות לרמב"ם
ריג לבעול בקידושין שני' כי יקח איש אשה ובא אליה.
- פרטי המצוות על סדר ההלכות לרמב"ם
הלכות אישות יש בכללן ארבע מצוות : שתי מצוות עשה ושתי מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן :

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

100 א. לישא אשה בכתובה וקידושין. ב. שלא תבעל אשה בלא כתובה וקידושין. ג. שלא ימנע שאר כסות ועונה. ד. לפרות ולרבות ממנה.

שו"ת ברכת אברהם סימן מד

ועוד קשיא לי על עיקר מימריה ז"ל שהקידושין מצוה על אדם חוץ ממצות פריה ורביה ואי מצוה בפני עצמה היא קשיא הא דקא מתרצינן בפרק ואלו מגלחין לא מיבעי קאמר לא מיבעי לארס דלא קא עביד מצוה שאסור אלא אפילו לישא דקא עביד מצוה נמי אסור,,
105 תשובה.

... ואותה הקושיא שהקשית על עיקר דבריו לא קשיא עליה /עליו/ שבמנין המצוות בתחלת הלכה זו/ אמר שהמצוה לישא אשה בכתובה וקידושין ולא אמר לקדש אשה וכן אמרינן לישא דקא עבד מצוה וזה שאמר וליקוחין אלו מצות עשה לפי שהיא תחלת מצות הנשואין וכך אמר בתחלה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה אבל קידושין בלא נישואין ודאי לא השלים המצוה עדיין ומצות פריה ורביה מצוה אחרת היא שמצות פריה ורביה כשהיה לו בן או בת קיים המצוה ומצות הקדושין והנשואין אפילו יש לו כמה בנים וכמה בנות ויש עמו כמה נשים כל אשה שירצה לישא אותה מצוה עליו שישא אותה בקדושין ועיין בדבריו ז"ל בספר מצות יתבאר לך ההפרש שביניהם ואין בנו צורך להאריך בדבר זה,,
110

115 מניין המצוות של הבה"ג

ואילו הן מצות קום עשה – (ט) ופריה ורביה
ואילו הן פרשיות חקים ומשפטים המסורין לציבור - (נח) פרשת ליקוחין (נט) פרשת גירושין

הפיוט את ד' א' תירא בסידור רס"ג

120 מקח כסף ושטר וביאה במ באשה תריד,
שאר, כסותה, וענתה בעודנה, וכריתות בצאתה להפריד.

רמב"ם הלכות אישות פרק ג הלכה כג

כל המקדש אשה בין על ידי עצמו בין על ידי שליח צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו ואחר כך מקדש כדרך שמברכין קודם כל המצות, ואם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה. +/השגת הראב"ד/ לריך לברך קודם קדושין או הוא או שלוחו ואחר כך מקדש. א"א אין אנו אומרינן כן אלא מקדש ואחר כך מברך והטעם מפני שהדבר תלוי בדעת אחרים שאם תמשך האשה ולא תלכה לקבל הרי הזרקה לבטלה, וזה הטעם לזכרת האב שמברך להכניסו בזכירתו של אברהם אבינו.+
125

רא"ש מסכת כתובות פרק א סימן יב

יש מקשין על נוסח ברכה זו למה אין מברכין אשר קדשנו במצותינו וצונו לקדש את האשה ועוד היכן מצינו ברכה כזאת שמברכין על מה שאסר לנו הקב"ה והלא אין אנו מברכין שאסר לנו אבר מן החי

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

130 והתיר לנו את השחוט ועוד מה ענין להזכיר עריות בכאן. ועוד מה לנו להזכיר חופה בכאן כיון שמברכין ברכת ארוסין בבית האירוסין ובלא חופה. ונ"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה** כי פריה ורביה היינו קיום המצוה ואם לקח פלגש וקיים פריה ורביה אינו מחוייב לקדש אשה וכן הנושא זקנה איילונית או עקרה וכן סריס חמה שנשא מברכין ברכת חתנים ואין חיוב במצוה זו שאין בה קיום מצות פריה ורביה והילכך לא נתקנה ברכה במצוה זו. אף בנושא אשה לשם פריה ורביה כיון (שאי) אפשר לקיים מצות פריה ורביה בלא קידושין ולא דמי לשחיטה שאינו מחוייב לשחוט ולאכול 135 ואפי"ה כשהוא שוחט לאכול מברך דהתם אי אפשר לו לאכול בלא שחיטה אבל הכא אפשר לקיים פריה ורביה בלא קידושין וגם התם אפקיה קרא בלשון ציווי דכתיב וזבחת ואכלת אבל הכא כתיב כי יקח איש ועוד דבקדשים אי אפשר בלא שחיטה הילכך מברכין על כל שחיטה. וברכה זו נתקנה לתת שבח להקב"ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העמים וצונו לקדש אשה המותרת לנו ולא אחת מן העריות. והזכירו בו איסור ארוסות והיתר נשואות בחופה וקידושין שלא יטעה אדם לומר שהברכה 140 של קידושין נתקנה להתירה לו לכך הזכירו חופה לומר דדוקא ברכת חופה היא המתרת הכלה***. ולהכי נמי הקדימו חופה לקידושין לומר והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה שאחר ברכת הקידושין:

ט"ז יורה דעה סימן א' ס"ק יז

דברכת השחיטה אינה באה על השחיטה עצמה, דהא אין חיוב לשחיטה אם אינו רוצה לאכול, אלא עיקר הכוונה לתת שבח למקום ב"ה על שאסר לנו אכילת בשר בלא שחיטה ובוה ודאי כל ישראל שייך באותה ברכה שהרי על כולם יש איסור, אלא שאין מקום לברך שבח זה אלא בשעת שחיטת שום בהמה... אלא כמ"ש דאין כאן ברכת הנהנין כלל אלא שבח והודיה על האיסור כמו בברכת האירוסין.

רמב"ם הלכות עירובין פרק ו הלכה כד

כשם שמברכין על עירובי חצירות ושתופי מבואות כך מברכין על עירובי תחומין, ואומר בזה העירוב יהיה מותר לי להלך ממקום זה אלפים אמה לכל רוח, ואם היה אחד מערב על ידי רבים אומר בזה העירוב יהיה מותר לפלוני ופלוני או לבני מקום פלוני או לבני עיר זו להלך ממקום זה אלפים אמה לכל רוח. +/השגת הראב"ד/7/ כסם שמברכין על עירובי חצרות ושתופי מבואות כך מברכין על עירובי תחומין. א"ל והיכן 150 נונו לערב בתחומין, נשאל עירובי חצרות ושתופי מבואות יש בהן היכר לשבת שלא להוליא לכה"ר אלא הא קולא נפקא מיניה לשבת ולא חומרא ואע"פ שאין מערבין אלא לדבר מצוה אין המצוה נוגעת לעירוב ואין יאמר לנו על מלות עירוב.+ 155

ספר מורה הנבוכים חלק שלישי פרק מט, מהדורת שוורץ

המצוות הכלולות בקבוצה הארבע-עשרה הן אשר מנינו בספר נשים¹, ובהלכות איסורי ביאה². כלאי בהמה³ ומצות מילה⁴ אף הם בקבוצה זאת. כבר הודענו את תכליתה של קבוצה זאת⁵. כעת אתחיל להבהיר את פרטיה, ואומר שידוע שאדם זקוק לידדים כל חייו. אריסטו הסביר זאת בתשיעי מספר המידות⁶. בהיותו בריא ומאושר הוא מתענג על חברתם; במצוקה הוא מבקש מפלט אצלם; ובהיותו זקן ותשוש בגופו הוא נעזר בהם. עניין זה מצוי רוב יותר אצל ילדים. וכן בקרב קרובים. האחוה,

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

האהבה ההדדית והעזרה ההדדית מגיעות לידי שלמות בקרב הקרובים בייחוש, באופן שבין בני שבט אחד המתייחס על אב-קדמון אחד, אף אם הוא רחוק, יש בְּשָׁל זאת אהבה וסיוע הדדיים וחמלה הדדית, שהם המטרה הגדולה ביותר של התורה.⁷

165 בגלל עניין זה נאסרה הקדשה⁸, שיש בזאת שיבוש הייחוש, והנולד ממנה זר לאנשים. לא ידועה לו משפחה⁹, ואיש מבני משפחתו¹⁰ אינו מכיר אותו. וזה המצב הגרוע ביותר לו ולאביו. טעם אחר חשוב לאיסור הקדשה הוא למנוע ריבוי תאוות המשגל והתמדתה, כי כאשר הקדשות שונות, גדלה התאוה, שהרי אין הליכתו של אדם אל אשה אחת שהורגל אליה מאז ומתמיד כהליכתו אל נשים חדשות לבקרים השונות זו מזו בצורתן ובמצביהן¹⁰.

170 יש באיסור הקדשה תועלת גדולה מאוד, והיא מניעת הרעות. כי לו היתה הקדשה מותרת היו פונים אל אשה אחת גברים רבים בזמן אחד במקרה. ואז אין מנוס ממריבה, ולרוב יהרגו זה את זה, או יהרגו אותה כמקובל תמיד: ובית זונה יתגודדו (ירמיה ה', 7)¹¹. למנוע רעות גדולות אלה ולהביא תועלת כללית והיא ידיעת הייחוש נאסרו הקדשה והקדש¹². לא נמצא אופן להתיר את המשגל אלא בייחוד אשה ונשיאתה בפומבי, מפני שאילו היו מסתפקים בייחוד בלבד היו רוב האנשים מביאים קדשה אל ביתם לזמן-מה מתוך הסכמה ביניהם והוא היה אומר שזאת אשתו¹³. לכן עלינו לערוך ברית¹⁴ ומעשה

175 מסוים אשר בו הוא מייחד אותה לעצמו והוא הארוסין, ושייתן פומבי לדבר, והוא הנשואין¹⁵: ויקח בְּעַז עשרה אנשים¹⁶ [מזקני העיר, ויאמר שבו פה, וישבן] (רות ד', 2). יש וזיווגם אינו עולה יפה וענייני ביתם אינם מסתדרים. לכן הותרו הגירושין. אילו היו הגירושין תופסים באמירה בלבד¹⁷ או בשילוחה מביתו, היתה האשה תרה אחר היסח-דעת (של הבעל) ויוצאת, והיתה טוענת שנתגרשה. או, כאשר היה נואף עמה איש, היו טוענים היא והנואף שהיא כבר נתגרשה קודם-לכן. לכן נצטוונו שגירושין אינם בני-תוקף בלי כתב המעיד עליהם: וכתב לה ספר כריתת [ונתן בידה וְשִׁלְחָהּ מביתו] (דברים כ"ד, 1)¹⁸.

ומפני שההאשמות בניאוף והחשדות המתייחסים אליו מרובים מאוד באשר לאשה, נצטוונו על דיני השוטה¹⁹. פרשה זאת מחייבת כל אשה נשואה לשמור את עצמה שמירה מרבית ולהיזהר תכלית הזהירות פן יחלה לב בעלה בגללה. מחשש אימת מי שוטה. מפני שאפילו היתה חפה מפשע ובטוחה בעצמה - רוב בני-אדם היו פודים עצמם בכל רכושם מן המעשה אשר יעשה בה, יתרה מזאת, מעדיפים את המוות על אותה חרפה גדולה, חשיפת ראש האשה, פריעת שיערה, קריעת בגדיה עד שייחשף החזה והולכתה סביב בכל המקדש בנוכחות הציבור, נשים וגברים, ובנוכחות בית-דין הגדול²⁰.

185 החשש מפני זה מונע פגעים גדולים המשבשים את סדריהם של כמה בתים²¹. מכיוון שכל נערה בתולה עשויה להינשא לכל מי שיזדמן, לא מוטל על מי שפיתה אותה אלא לשאתה לאשה, מפני שהוא ראוי לה. זה ללא ספק מרפא את מכתה יותר מאשר נישואין לאחר. ואם היא או אביה אינם רוצים זאת²², ישקול (המפתה) את המוהר. על האונס הוטל עונש נוסף: לא יוכל שלחה כל ימיו (דברים כ"ב, 29)²³.

190 אשר לטעם הַיְבוּס²⁴, כתוב שהיה מנהג קדום לפני מתן תורה²⁵ שהתורה השאירה אותו בעינו²⁶. הטעם לחליצה²⁷ הוא שלפי מנהגי אותם ימים נחשבו המעשים האלה (המהווים את טכס החליצה) למגונים; שמא (האח) יסלוד מדברים מגונים אלה וייבם. זה ברור מתוך לשון התורה: ככה יַעֲשֶׂה לאיש [אשר לא

195

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

יבנה את בית אחיו]. ונקרא שמו בישראל [בית חלוץ הנעל] (דברים כ"ה, 9-10). מפרשת יהודה (בראשית ל"ח) ניתן ללמוד מידה מעולה ויושר בדינים. זאת מדברו: תקח לה פן נהיה לבוז. הנה שלחתי הגדי הזה (שם, שם, 23). ההסבר לזאת הוא שמשגל קדשה (היה) לפני מתן תורה כמשגל איש את אשתו לאחר מתן תורה. כוונתי שזה (היה) מעשה מותר שלא (היה) בו גנאי כלל. ותשלום השכר המוסכם לקדשה (היה) אז כתשלום כתובת אשה²⁸ לה בשעת הגירושין כיום. כלומר, 200 זאת היא זכות מזכויות האשה המוטלת על האיש לשלם. דברו של יהודה: פן נהיה לבוז מלמדנו שחרפה לנו לשוחח על כל ענייני משגל, אפילו המותר, וראוי לשתוק על אודותם ולהסתירם, אפילו אם יגרום הדבר נזק ממוני, כמו שאתה רואה שיהודה עשה באומרו: "מוטב שאני אפסיד ושהיא תזכה במה שלקחה, משאגלה את החיפוש ברבים ונהיה לחרפה". זאת היא המידה המעולה שלמדנו מפרשה זאת. ואילו היושר שלמדנו הוא שהוא אמר שהוא נקי מלקח אותה ושלא התעלל בה ולא גרע ממה 205 שהסכים עמה עליו: הנה שלחתי הגדי הזה [וְאֵתָהּ לֹא מְצָאָתָהּ] (שם). אין ספק שגדי זה היה טוב תכלית הטיב במינו. לכן הצביע עליו ואמר: הזה. זהו היושר שהם ירשו מיעקב ויצחק ואברהם שאין לשנות דיבור ואין להפר הבטחה ויש לשלם את המגיע בשלמות ועד תום, ושאין הבדל בין מה שאתה מקבל מממונו של הזולת בתור הלוואה או פיקדון, לבין מה שמגיע לו ממך באיזשהו אופן, בתור שכר או באופן אחר, ושמוהר כל אשה²⁹ דינו כדין שכרו של כל שכיר, ואין הבדל בין כובש שכר שכיר³⁰ למונע את המגיע לאשתו, ואין הבדל בין מי שעושק³¹ שכיר או גורם לנסיבות בהן יוציא אותו ללא שכר לנהוג כך באשתו שיוציא אותה בלי מוהר³².

התבונן-נא בגודל יושרם של חֲקִים ומשפטים צדיקים (דברים ד', 8)³² אלה, כיצד דנו במוציא שם רע³³. אין ספק שאשתו של איש רע זה אשר הוציא עליה שם רע לא מצאה חן בעיניו ושהוא מאס בה. אילו 215 רצה לגרשה כדין כל המגרש את אשתו, לא היתה מניעה שתמנע זאת. אבל אילו גירש, היה חייב לתת לה את המגיע לה. לכן שם לה עלילות דברים (שם, כ"ב, 14) כדי להיחלץ ממנה בלי קנס. לכן העליל עליה והשמיץ אותה בטופלו עליה דברים בלתי-אפשריים, כדי למנוע ממנה את המגיע לה ממנו, כלומר, חמשים כסף (שם, שם, 29), כי זה הוא מהר הבתולות (שמות כ"ב, 16) המוגדר בתורה. לכן הוא יתעלה דן אותו שיקנסו אותו במאה כסף (דברים כ"ב, 19) מתוך יישום העיקרון אשר ירשיעון אלהים 220 - ישלם שנים לרעהו (שמות כ"ב, 8)³⁴, וכדין עדים זוממין כמו שהבהרנו³⁵. כן זה המוציא שם רע ביקש להפסידה את החמישים המגיעים ממנו ונקנס מאה. זה העונש על שמנע את המגיע לה ממנו וביקש לקחתו (לעצמו). העונש על שפגם בכבודה והוציא עליה דיבה שנאפה הוא שכבודו נפגם על-ידי הלקאה בשוט: וְיִקְרוּ אֹתוֹ (דברים כ"ב, 18). והעונש על שהעדיף את התאוה וביקש הנאה גרידא הוא שחויב (להחזיק) בה תמיד: לא יוכל לשלחה כל ימיו (שם, שם, 19). כי מה שהביא לכל מה שאירע הוא שמאס בה. כך תירפאנה המידות הרעות כאשר רופאן הוא הצו האלוהי. לא ייעלמו מעיניך דרכי הצדק בהיותן 225 גלויות וברורות בכל דיני התורה הזאת כשמתבוננים היטב. התבונן כיצד השווה את דין המוציא שם רע, שביקש למנוע את המגיע ממנו, לדין הגנב³⁴ שלקח את ממון זולתו, וקבע את דינו של עד זומם³⁵ שביקש לגרום נזק, אף-על-פי שלא נגרם, כדין מי שהזיקו ועשקו, כלומר, גנב ומוציא שם רע. דין שלושתם תורה אחת ומשפט אחד (במדבר ט"ו, 16).

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

- 230 התפעל אפוא התפעלות רבה מחוכמת דיניו יתעלה כמו שאתה מתפעל מחוכמת יצירותיו. הוא אמר: הצור תמים פָּעָלוּ כי כל דרכיו משפט (דברים ל"ב, 4) ³⁶. הוא אומר שכשם שיצירותיו בתכלית השלמות, כן דיניו בתכלית היושר. אבל שכלינו אינם מסוגלים להשיג ³⁷ את שלמותו של כל מה שיצר ואת יושרו של מה שהוא דן. כשם שאנו משיגים ³⁷ חלק מנפלאות יצירותיו באיברי בעלי-החיים ובתנועות הגלגלים ³⁸, כן אנו משיגים ³⁷ את יושרם של חלק מדיניו. הנסתר מפנינו בשני התחומים ³⁹ גם יחד מרובה בהרבה מאוד מן הגלוי. אך נחזור אל מטרת הפרק.
- 235 איסור העריות ⁴⁰ כל עניינו למעט במשגל, לשנוא אותו ושלא יבקש ממנו אלא מעט מזעיר ⁴¹. איסור זָכָר ⁴² ובהמה ⁴³ ברור מאוד. אם שנוא לבוא בדרך הטבע אלא לצורך, על אחת כמה וכמה שלא בדרך הטבע ולבקש רק הנאה. לכל העריות ⁴⁴ מקרב הנשים משותף עניין אחד, והוא שברוב רובם של המקרים כל אחת מהן מצויה תמיד עם האיש בביתו, מתאפשרת בקלות וקרובה להילקח, ואין גיוני רשמיות ⁴⁵ (נדרשים) כדי להביאה אליו. והדיין לא יוכל למצוא פסול באיש בגלל הימצאה של זו אתו.
- 240 אילו היה דין הַעֲרָוָה ⁴⁴ כדין הַפְּנוּיָה, כלומר, שמותר לשאתה לאשה, והיא היתה אסורה עליו (רק) מבחינת שאינה אשתו, היו רוב האנשים נכשלים בזנות אֶתֶן תמיד. ומכיוון שביאתן ⁴⁶ נאסרה לחלוטין והורתענו מזאת הרתעה חזקה ביותר, כלומר, במיתת בית-דין ובפְּרֵת ⁴⁷ ואין אפשרות לבוא על ⁴⁸ אלה, יש ביטחון שלא נתקרב אליהן והדעת מוסחת מהן. ברור מאוד שעניין זה של קלות (הגישה) מצוי בכל עֲרָוָה ⁴⁴. כי כאשר אדם נשוי לאשה, גלוי שלרוב אמה, סבתה, בתה, בת בתה ואחותה מצויות אצלו ברוב הזמנים, והבעל נתקל בהן תמיד בבואו, בצאתו ובעשיותיו. גם האשה פוגשת לעתים קרובות את אחי בעלה, את אביו ואת בנו. וברור שאדם מצוי לרוב עם אחיותיו, אחיות אמו, אחיות אביו ואשת דודו ומתחנך עמהן. וזה ברור ברוב המקרים. אלה הן כל העריות של שְׁאָר בשר ⁴⁸. שים לבך אליהן.
- 250 זה אחד העניינים שבגללם נאסר שְׁאָר בשר. העניין השני הוא, לדעתי, התחשבות בבושה. שכן עזות-פנים גדולה מאוד היא שיקרה המעשה הזה בין השורש והענף, כלומר, ביאת האם או הבת ⁴⁹. לכן נאסר על השורש והענף שיבוא אחד מהם על השני. ואין הבדל אם יבוא השורש על הענף [או הענף על השורש] ⁵⁰, או שיצטרפו שורש וענף לבוא על אדם שלישי, כלומר, שייחשף במשגל לשורש ולענף ⁵¹. לכן נאסר לשאת ⁴⁶ אשה ואִמָּה, לשאת ⁴⁶ את אשת האב ⁵², או את אשת הבן, מפני שכל אלה הם חשיפת עֲרֹת אדם לְעֲרֹת שורש וענף. האחים כמוהם כשורש וענף. ומכיוון שנאסרה האחות, נאסרו גם אחות אשתו ואשת אחיו, מפני שזאת הצטרפות שני אנשים שהם בבחינת שורש וענף בביאה על אדם שלישי. ומפני שחמור האיסור שיצטרפו האחים והם נחשבים כשורש וענף - יתר על כן, שני אחים ⁵³ הם כאיש אחד - נאסרה גם ביאת אחות האם, מפני שהיא במקום האם, ואחות האב, מפני שהיא במקום האב. וכשם שלא נאסרה בת אחי האב ולא בת אחות האב, כן לא נאסרה בת האח ולא בת האחות, על-פי אותו כלל ובשווה.
- 260 לאחי האב מותרת אשת בן אחיו ⁵⁴, בעוד שעל בן האח אסורה אשת אחי אביו. זה ברור על-פי העניין הראשון, מפני שבן האח מצוי לרוב בבית אחי אביו, והוא נתקל באשת דודו כמו שהוא נתקל באשת אחיו. ואילו הדוד אינו מצוי כך בבית בן אחיו ואינו נתקל באשתו. הלא תבין שמכיוון שהאב נתקל באשת בנו כשם שהבן נתקל באשתו, האיסורים שווים ובמיתה אחת ⁵⁵.

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

265 האיסור לבוא על נדה⁵⁶ ועל אשת איש⁵⁷ ברור מכדי שיבוקש לו טעם. ואתה יודע שנאסר עלינו להתענג על ערווה⁴⁴ באיזו דרך שהיא ואפילו במבט מתוך כוונה ליהנות, כמו שהבהרנו בהלכות איסורי ביאה⁵⁸. ושם⁵⁹ הבהרנו שאסור על-פי תורתנו להרהר במשגל כלל ואין לגרום לקישוי בשום אופן. אם אירע לאדם קישוי שלא בכוונה, הוא חייב להסיח דעתו למחשבה אחרת ולשקול בדעתו דבר אחר עד שיפוג אותו קישוי. החכמים ז"ל אמרו בדברי מוסר שלהם המביאים את המעולים לידי שלמות: בני, אם פגע בדך מנוול זה, מְשַׁכְּהוּ לבית המדרש. אם ברזל הוא - נְמוֹת, ואם אבן הוא - מתפוצץ, שנאמר: הֲלוֹא כֹה דְבָרִי, כְּאֵשׁ, נֶאֱמַר ה', וְכַפְּטִישׁ יִפְצֹץ סֶלַע (ירמיה כ"ג, 29)⁶⁰. הוא אומר לבנו, כדי ללמדו מוסר: אם אירע לך קישוי וכואב לך, לך לבית המדרש, קרא, התווכח, שְׁאַל וְהִשְׁאַל, ואותו כאב יפוג בלי ספק. התפעל מדברו: מנוול זה! ואיזה ניוול! אין דברי מוסר אלה מפאת התורה בלבד. אלא הדבר כך גם בעיני הפילוסופים. כבר הבאתי לידיעתך⁶¹ את דברי אריסטו כלשונו. הוא אומר: "החוש הזה שהוא חרפה לנו". הוא מתכוון לחוש המישוש המביא להעדיף אכילה ומשגל. הוא מכנה בספריו את האנשים המעדיפים את המשגל ואכילת מאכלים טעימים בשם "הנבזים", ומאריך לגנות אותם וללעוג להם.

275 תמצא זאת בספרו על המידות⁶² ובספרו על הרטוריקה⁶³. בהתאם למידה מעולה זאת שחייבים ללכת לקראתה ולהציבה כמטרה איתנה, אסרו החכמים ז"ל להביט אל בהמה ועוף בשעה שמזדקקין זה לזה⁶⁴. לדעתי, זאת הסיבה לאיסור כלאי בהמה⁶⁵, מפני שידוע שלרוב פרט ממין אחד לא יפנה לבוא על פרט ממין אחר, אלא אם יכפוהו ביד, כמו שאתה רואה הנבזים האלה המולידים פרדות עושים תמיד. לכן מאסה התורה שאדם מישראל ישפיל עצמו לעשות את המעשה הזה, בגלל הביזיון, החוצפה שיש בזה⁶⁶ והעיסוק בדברים שהתורה מואסת שיזכירו אותם, קל וחומר שיבצעו אותם, אלא במקרים של הכרח. ואין הכרח להרכבה זאת.

280 נראה לי שהאיסור לצרף שני מינים גם בכל עבודה שהיא - כלומר, דברו לא תחַרֵּשׁ בשור ובחמור יחדו (דברים כ"ב, 10)⁶⁷ - בא להרחיק מהרכבת שני מינים, כי אם מצרפים אותם יש שירכב אחד על השני. ראה לדבר, שדין זה כולל לא רק שור וחמור: אחד שור וחמור ואחד כל שני מינים, אלא שדיבר הכתוב בהוֹנֶה⁶⁸.

290 כן, לדעתי, גם אחד הטעמים למילה⁶⁹ למעט את המשגל ולהחליש את האיבר הזה, כדי שימעיט לעשות זאת ויתאפק ככל יכולתו. יש שחשבו שמילה זאת באה להשלים חֶסֶר במבנה-שמְבַרִיאה⁷⁰. אבל כל מי שביקש לערער מצא מקום לערער ואמר: "כיצד יהיו הדברים הטבעיים חסרים ויהיו זקוקים להשלמה מבחוץ, מה גם שמתברר שאותה פיסת עור מועילה לאותו איבר?". אין המצנה הזאת באה להשלים חֶסֶר במבנה-שמְבַרִיאה, אלא להשלים חֶסֶר בבריות⁷¹. הנזק הגופני הנגרם לאיבר זה הוא המטרה הַמְּכַוֶּנֶת. לא נפגם במילה דבר מן המעשים המקיימים את הפרט ולא בטלה בגללה הולדת הצאצאים. אבל מתמעטות בעטיה סערת-היצר והתאוה היתרה על הדרוש. אין ספק שהמילה מחלישה את כוח הקישוי ולעתים קרובות ממעיטה את ההנאה, מפני שכאשר מטיפים דם מן האיבר ומסירים את המגן שלו בראשית גדילתו, הוא נחלש בלי ספק⁷². החכמים ז"ל אמרו בפירוש: הנבעלת מן הערל קשה לפרוש⁷³. זאת, לדעתי, הסיבה החשובה ביותר למילה. ומי התחיל במעשה זה אם לא אברהם

295

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

שמפורסם מה שאמרו החכמים ז"ל על צניעותו על סמך דברו: הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את
(בראשית י"ב, 11) ⁷⁴.

יש במילה, לדעתי, עוד עניין אחר, חשוב מאוד, והוא שיהיה לכל בעלי דעה זאת - אני מתכוון למאמיני
ייחוד השם - סימן אחד גופני משותף להם, ולא יוכל מי שאינו מהם לטעון שהוא מהם בעוד הוא זר.
מפני שהוא עשוי לעשות זאת כדי להפיק תועלת, או כדי להתנקש בחיי בני דת זאת ⁷⁵. את המעשה
הזה ⁷⁶ לא יעשה אדם בעצמו או בילדו אלא מתוך אמונה אמיתית, מפני שאין זאת שריטה בשוק או
כוויה בזרוע, אלא דבר שנחשב קשה מאוד מאוד. גם ידועה מידת האהבה ההדדית והעזרה ההדדית
הקיימות בין עמים שלכולם סימן אחד, והוא בצורת ברית ואמנה ⁷⁷. כך המילה הזאת היא הברית אשר
כרת אברהם אבינו על האמונה בייחוד השם. כך כל הנימול נכנס בברית אברהם ומקבל על עצמו את
בריתו להאמין בַּיְחֻד ⁷⁸ (ככתוב): [והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחרוך לדלתם לברית
עולם], להיות לך לאלהים ולזרעך אחרוך (בראשית י"ז, 7). אף זה עניין חשוב כמו הראשון ⁷⁹ כטעם
למילה, ואולי הוא יותר חשוב מן הראשון.

שלמות המצוה הזאת והנצחתה מתגשמות בכך שהמילה נעשית בגיל הקטנות. בזאת יש שלוש
חוכמות ⁸⁰. הראשונה - שאילו השאירו את הקטן עד שיגדל, אולי לא היה עושה. השנייה - שאין הוא
כואב כמו שכואב גדול, בגלל רפות עורו ובגלל חולשת דמיונו, כי גדול חושב לנורא וקשה את הדבר
שהוא מדמה שיקרה, לפני שהוא קורה. השלישית - שהוריו של קטן מקילים בערכו בשעה שנולד ⁸¹, כי
עדיין לא השתרשה אצל הוריו הצורה הדמיונית המחייבת לאהוב אותו; מפני שאותה צורה דמיונית
גוברת רק על-ידי מגע ישיר. היא גְּדֵלָה עם גדילתו. אחרי-כן מתחילה אותה צורה דמיונית לפחות וגם
להימחות. שכן אין אהבת האב והאם את הנולד בשעה שהוא נולד כאהבתם אותו כשהוא בן שנה, ואין
אהבת בן שנה כאהבת בן שש. לכן, אילו השאירו אותו שנתיים או שלוש, היה זה מחייב ביטול המילה
בגלל חמלת האב ואהבתו אותו. אבל בשעת לידתו צורה דמיונית זאת חלשה מאוד, ובמיוחד אצל האב
הוא המצווה בַּמְצוּה זאת.

המילה היא בשמיני כי כל בעל-חיים חלש מאוד ולח ביותר בשעה שהוא נולד. כביכול הוא עדיין בבטן
עד תום שבעה ימים. אז הוא נמנה בין מי שיש להם מגע ישיר עם האוויר. הלא רואה אתה שגם
בבהמות הושם לב לעניין זה: [כן תעשה לשורך, לצאנך]: שבעת ימים יהיה עם אמו; [ביום השמיני
תִּתְּנוּ לוֹ] (שמות כ"ב, 29). לפני כן הוא, כביכול, נִפְּל. כן הוא לגבי האדם. כעבור שבעה הוא נימול.
הדבר הפך קבוע, ולא נתת דבריך לשיעורין ⁸².

קבוצה זאת גם כוללת את האיסור להשחית את איברי המשגל של כל זָכָר מבעל-חיים ⁸³ מתוך יישום
העיקרון של חֻקִּים ומשפטים צדיקים (דברים ד', 8) ⁸⁴, כלומר איזון כל הדברים. אין להפריז במשגל,
כמו שצינו, אבל גם לא להשביתו לגמרי ⁸⁵. וכי לא ציווה ואמר: פרו ורבו (בראשית א', 28)! כן אותו
איבר נחלש במילה, אבל אין לעקור אותו בכריתה. אלא יש להשאיר את הדבר הטבעי בטבעו ולהיזהר
מן ההפרזה ⁸⁶.

נאסר על פצוע דכא ⁸⁷ וכרות שפכה (דברים כ"ג, 2) ⁸⁸ לשאת ישראלית ⁸⁹, מפני שאלה נישואין פסולים,
נישואי שווא. זיווג זה גם ייהפך למכשול לה ולמבקש אותה. זה ברור מאוד.

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

כדי להרחיק מן העריות נאסר על ממזר⁹⁰ לשאת בת ישראל⁹¹, כדי שיִדעו הנואף והנואפת שאם הם עושים, הם פוגמים בצאצאיהם פגם שאין לו תקנה לעולם. וגם מכיוון שכן הניאוף נחשב תמיד שפל על-פי כל מנהג ובכל אומה, נחשב זרע ישראל נכבד מכדי שממזר זה יתערב בו. בגלל כבוד הכהנים נאסר עליהם (לשאת) זונה וגרושה וחללה⁹². ועל הכהן הגדול, שהוא הנכבד שבכהנים, נאסרה אפילו אלמנה ואפילו בעולה⁹³. הטעם לכל זאת ברור. ואם נאסר על ממזרים להתערב בקהל ה'⁹⁴, על אחת כמה וכמה עבדים ושפחות⁹⁵. הטעם לאיסור להתחתן בגויים כבר מופיע בלשון התורה: [פן-תכרת ברית ליושב הארץ...] ולקחת מבנותי לבניך [וזנו בנותי אחרי אלהיהן, והזנו את בניך אחרי אלהיהן] (שמות ל"ד, 15-16)⁹⁶.

* * *

רוב החוקים⁹⁷ שטעמם נסתר באו להרחיק מעבודה זרה. פרטים אלה, שטעמם נסתר ממני ואיני יודע מה תועלתם, סיבתם שאין שמע אוזן דומה למראה עיניים. לכן המידה הידועה לי אישית מדרכי הצאביה⁹⁸ ששמעתיה מן הספרים אינה כידיעת מי שראה את מעשיהם בעיניו, מה גם שדעות אלה נמחו לפני אלפיים שנה או יותר. אילו ידענו את פרטיהם של מעשים אלה ושמענו את פירוט הדעות ההן, היתה מתבררת לנו בחינת החוכמה בפרטי מעשי הקורבנות והטומאות ושאר דברים שטעמם אינו מצוי בידי. כי אין לי ספק שכל זה אינו אלא כדי למחות את הדעות הלא-נכונות ההן מן הדעת⁹⁹, וכדי לעקור את המעשים נטולי התועלת אשר כילו חיי אנוש בתהו והבל (ישעיה מ"ט, 4)¹⁰⁰. הדעות ההן שיתקו את המחשבה האנושית מלחקור ולגבש¹⁰¹ מושכל או מעשה מועיל, כמו שהבהירו לנו נביאינו ואמרו: אחרי התוהו אשר לא יועילו הלכו¹⁰². וירמיה אמר: [אליך גויים יבאו מאפסי ארץ ויאמרו] אך שקר נחלו אבותינו, הבל ואין בס מועיל (ירמיה ט"ז, 19). התבונן אפוא כמה מידתו של קלקול זה, ואם הוא דבר שראוי להתאמץ להסירו, או לא. שהרי רוב המצוות, כמו שהבהרנו, אינן באות אלא להסיר אותן דעות ולהקל את המטלות הגדולות והכבדות, היגיעות והעמל שהללו קבעו לפולחנם. מכאן שכל ציווי או איסור בתורה שטעמו נסתר ממך אין טעמו אלא לרפא מחלה מאותן מחלות שהיום, תודה לאל על זאת, אין אנו יודעים אותן עוד¹⁰³. זה מה שמאמין בעל שלמות היודע את האמת שבדברו יתעלה: לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני (ישעיה מ"ה, 19).

הנה סיימתי אחת לאחת את המצוות הכלולות בקבוצות אלה והסבנו את תשומת-הלב אל טעמיהן. נותרו רק מצוות בודדות ופרטים מעטים שלא ציינתי את טעמם, אף שלאמיתו של דבר הבאנו טעמים גם לאלה בכוח הקרוב¹⁰⁴ למתבונן הנבון.

הערה 13 של שוורץ

מעין נישואי מתעָה המקובלים באסלאם השיעי. השוו אנציקלופדיה של האסלאם, מהדורה חדשה, כרך 7, עמ' 754-757 (Heffening .W). והשוו משנה תורה, ספר נשים, הלכות אישות, פרק א', הלכה א.

בית ועד לתורה – הר חברון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 1

בס"ד, כ"ט בתשרי תשס"ט.

ספר החינוך מצוה תקנב

360 משרשי המצוה שתצונו התורה לעשות מעשה באשה יורה ענין זיווגם טרם ישכב עמה, ולא יבוא עליה כבוא על הזונה מבלי מעשה אחר קודם ביניהם. וגם נאמר שהוא כדי שתתן אל לבה לעולם שהיא קנויה לאותו האיש ולא תזנה תחתיו ולא תמרוד בו ותתן לו יקר והוד לעולם כעבד לאדוניו, ובכן יהיה שבתם וקימתם בשלום לעולם ויתקיים הישוב ברצון האל שחפץ בו. ומהיות מיסוד המצוה מה שזכרתי, נהגו ישראל לקדש בטבעת להיות בידה תמיד למזכרת, ואף על פי שבשוה פרוטה לבד אפשר לקדש מן הדין. 365

ספר החינוך מצוה תקנב

...

ועובר על זה ונשא אשה מבלי שיקדשנה תחלה, ביטל עשה זה.